

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 33. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992360225952/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

ledes Chateaubriands første Digtning forholder sig til Rousseau's berømteste Roman. Først og fremmest arver Chateaubriand Kærligheden til Naturen. De stærkt farvede Malerier af Nordamerikas Natur, som den var paa Ludvig den 14des Tid, har Skildringerne af Schweizernaturen til Forgængere. Men der er den Forskel paa Rousseaus og Chateaubriands Landskaber, at disse sidste er ganske anderledes afhængige af Helts og Heltindes Sindsstemning. Er der Uvejre i deres Hjerter, raser Uvejret ogsaa uden om dem. Personligheden, det enkelte Menneske, smelter her ganske anderledes end i det 18de Aarhundredes Literatur sammen med Naturomgivelserne og gennemtrænger dem med sin Lidenskab og sin Stemning.

Hvad Helt og Heltinde selv angaar, da er de som Vilde endnu langt fjernere fra Galanteriet, endnu langt mere Naturmennesker end de Forelskede hos Rousseau. Og forekommer der end atter og atter en Vending, som det var umuligt at den røde Mand kunde sige, saa har ogsaa mange af de erotiske Ytringer et Skær af de Vildes Folkepoesi, som i det 18de Aarhundrede var aldeles ukendt i Frankrig. Man læse f. Eks. Kriegerens Kærlighedssang, der begynder med de Ord: «Jeg vil ile saa stærkt, at jeg, før Dagen naaer Bjergenes Toppe, kan komme til min hvide Due mellem Skovens Ege. Jeg har bundet et Halsbaand af Porcelæn om hendes Hals; dets tre røde Kugler taler om min Elskov, dets tre violette om min Frygt, dets tre blaa om mit Haab o. s. v.»

Til Standsforskellen mellem de Elskende hos Rousseau, der saa godt stemmer med hin revolutionære Tid, svarer her Religionsforskellen, som i det nye Aarhundrede ved Reaktionen mod Voltaire faar en ny Vigtighed, og hermed staar det, som alt antydet, i Forbindelse, at et katolsk Løfte om at forblive ugift her spiller samme Rolle som hos Rousseau det rent sædelige Bud. Her er altsaa Fremgang i Kolorit, i Personlighedens Udvikling, i Forstaaelse af en Folkesaand og Race-Ejendommelighed, der ligger Civilisationen fjernt, men forsættelig Tilbagegang i Moralens Afløsning ved katolsk Klosterreligiositet og naturfjendsk Forsagen. Lidenskabens hvæsses saa at sige paa Katolicismens Alter, og den faar, idet den naturstridigt kues, hin unaturlige Vildhed og Glød, som bringer Atala, den yndefulde unge Indianerpige, der saalænge havde holdt sin hedenske Elskers Attraa i

Tømme. til at udaande med et Ønske om Guds og Verdens Tilintetgørelse paa Læben, naar hun blot for den Pris kunde opnaa evigt at kuges til hans Bryst.

III

La nouvelle Héloïse udkom 1761. Tretten Aar efter forfattede i et andet Land, i meget forskellige Omgivelser, et ungt Geni, som kun havde lidet tilfælles med Rousseau, paavirket af hans Roman og hans Ideer, en lille Bog, som besad alle *La nouvelle Héloïse's* Fortrin og mange flere og ingen af dens Mangler, en Bog, som satte Tusinder og atter Tusinder af Hjerter i Bevægelse, meddelte hele Slægtled en levende Begejstring og en sygelig Længsel efter Døden, drev et ikke ringe Antal Mennesker til Følesyge, til Ørkesløshed, til Fortvivlelse og til Selvmord, og som havde den Ære at blive forbudt som ugudelig af den landsfaderlige danske Regering. Denne Bog er *Werther*. Saint-Preux skiftede Kostyme og iklædte sig den berømte Wertherdragt, den blaa Kjole og den gule Vest, og Rousseau's *belle âme* gik over i den tyske Literatur som *die schöne Seele*.

Hvad er *Werther*? Begrebsbestemmelser udtømmer ikke et digterisk Mesterværks uendelige Rigdom, men man kan sige med et Par Ord, at denne en lidenskabelig og ulykkelig Elskovs Historie har sin Betydning derved at den ikke blot fremstiller en enkelt Persons tilfældige Lidenskab og tilfældige Ulykker, men er behandlet saaledes, at en hel Tidsalders Lidenskaber, Længsler og Kvaler har fundet deres Udtryk deri. Fortællingens Helt er en ung Mand af borgerlig Æt, der er anlagt til Maler og dyrker Malerkunsten af Tilbøjelighed, men som af ydre Stilling er Gesandtskabssekretær. Denne Yngling har Goethe imidlertid uvilkaarligt udrustet med sin egen hele Måde at se, føle og tænke paa som ung, med sin rige og sprudlende Genialitet, og saaledes forandrer Werther sig til et stort Sindbillede; han er mere end en ny Tids Aand, han er en ny Tids Geni. Han er næsten for rig og stor for sin Skæbne. Der er maaske endog en vis Uoverensstemmelse mellem Bogens første Del, hvor Werthers Aand aabenbarer sig i sin energiske Sundhed og Ungdomskraft, og anden Del, i hvilken han bukker under; i den første Halvdel har Werther mere af Goethe selv, der jo heller ikke dræbte sig,